

MÄNTSÄLÄ

Frugård Alikartano

Arkeologinen valvonta syksy 2019

Johanna Rahtola
Juuso Koskinen
Johanna Roiha
Janne Soisalo

Tilaaja: Senaatti-kiinteistöt

Sisältö

Perustiedot	2
Kartat	3
Vanhoja karttoja	4
Tutkimus	4
Havainnot	5
Tulos	8
Lähteet	8
Kuvia	8

Kansikuva: Ylipytingin pääsisäänkäynti ja sisäpiha, kuvattu Alipytingin edestä.

Perustiedot

Alue: Mäntsälä, Alikartano *Frugård* (muinaisjäännösrekisteritunnus: 1000027422), mahdollinen muinaisjäännös

Tarkoitus: Valvoa, tuleeko alueen kaivettavilla osilla esiin kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Työaika: Maastotyö 17.9–7.10.2019

Kustantaja: Senaatti-kiinteistöt.

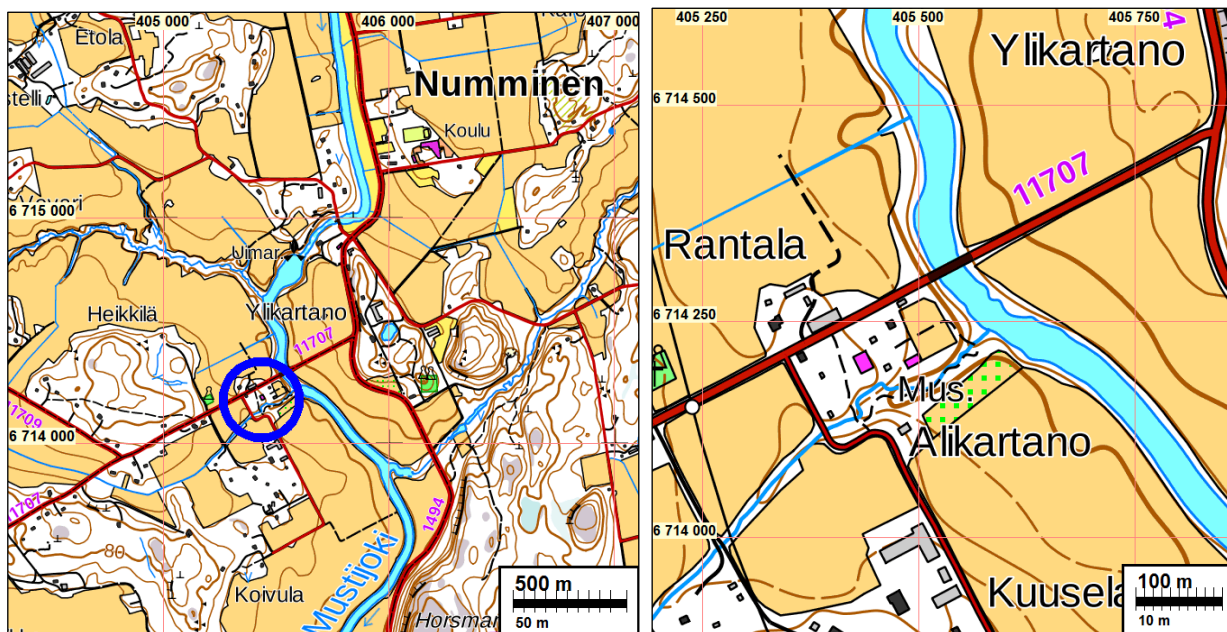
Tekijät: Mikroliitti Oy, Johanna Rahtola (valmistelu, maastotyö ja raportti), Juuso Koskinen, Johanna Roiha ja Janne Soisalo (maastotyö)

Aiemmat tutk: Koekaivaus 2008 Ulrika Köngäs, koekaivaus 2009 ja 2010 Vesa-Pekka Herva, valvonta 2019 Johanna Rahtola.

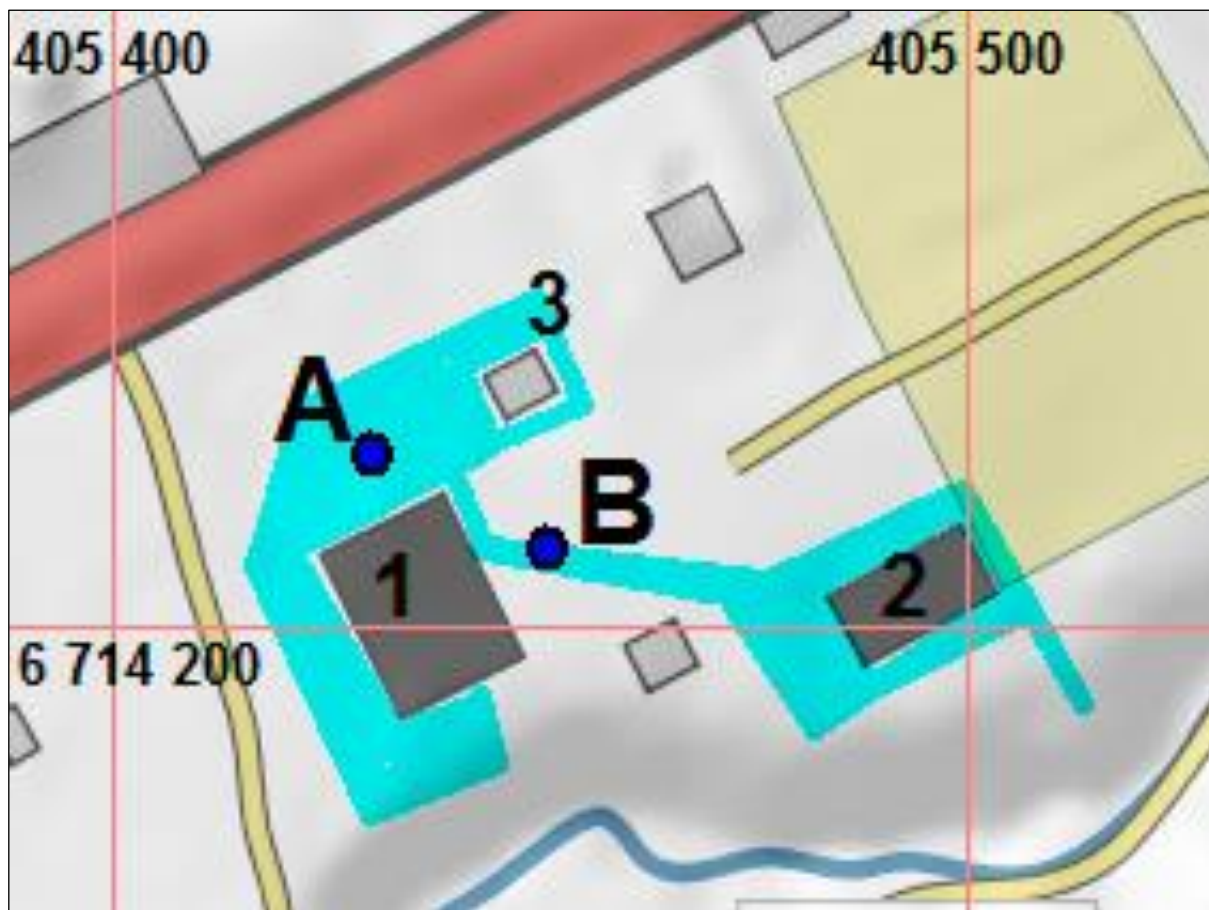
Tulokset: Arkeologisessa valvonnassa todettiin Frugårdin kartanon piha-alueen kaivetuilla kohdilla kaksi rakennetta: tiililatomus (A) Ylipytingin pohjoispuolella ja kivistä la-dottu mahdollinen vanha salaoja (B) päärakennuksen koillispuolella. Rakenteita ei pystytty ajoittamaan. Kaivutyössä esiin tulleet löydöt olivat pääasiallisesti nuoremman historiallisen ajan löytöjä, kuten 1930–1950-luvun astianpaloja, nauvoja ja ikkunalasia tai nykyaikaisia, kuten pullokorkkeja ja muovirooskaa. Joitakin mahdollisesti 1900-lukua vanhempia astialasinpalasia sekä nauvoja löytyi samasta sekoituneesta maasta nuoremman historiallisen ajan aineiston kanssa. Pihamaa on voimakkaasti muokattua ja kaivettua, johtuen paikalla aikaisemmin tehdyistä rakennus- ja korjaustöistä.

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta 10/2019, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 9/2019. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia ja ne ovat tallessa Mikroliitti Oy:n serverillä.

Kartat

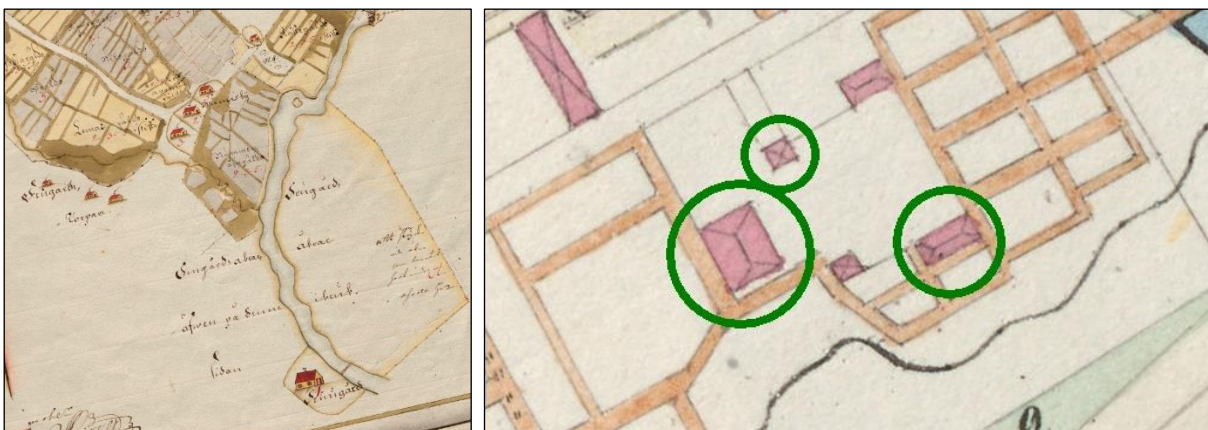

Frugård (1000027422) kartalla. Vasemmalla alue merkittynä sinisen ympyrän sisälle.

Frugårdin rakennukset, joiden ympäristössä tehtiin pihamuokkausta ja kaivettiin salaoja: 1 = Ylipytinki
2 = Alipytinki 3 = piharakennus. Kaivettu alue on merkitty turkoosilla. Havainnot: A = tiilirakenne, B = kivi-
nen salaoja.

Vanhoja karttoja

Vasemmalla ote Nummis By:n kartasta vuodelta 1733. Frugård kartan alareunassa, erillään kylän muista taloista. Oikealla ote isojakokartasta vuodelta 1833. Kartalla vihreällä ympyröitynä rakennukset, joiden ympäristössä tehtiin pihamuokkausta ja salaojia.

Vasemmalla Frugård 1840-luvun pitäjänkartalla. Oikealla Frugård vuoden 1886 Senaatin kartalla

Vasemmalla ote vuoden 1956 peruskartasta. Kartalle on merkittynä päärakennuksen etelä- ja koillispuolelle puron tuntumaan rakennuksia, jotka ovat jotka sittemmin purettu.

Tutkimus

Senaatti-kiinteistöllä on Mäntsälän Alikartanon (Frugård) kiinteistöjen kunnostushanke. Paikka on merkitty muinaisjäänösrekisteriin mahdollisena muinaisjäänöksenä *Frugård (muinaisjäänösrekisteritunnus 1000027422)*. Hankkeen suunnittelija Arkkitehtitoimisto Livady Oy pyysi Mu-

seovirastolta lausuntoa Frugårdin rakennusten salaojitus- ja pihamuokkaussuunnitelmista. Museovirasto antoi hankkeesta lausunnon, jossa todettiin, että alueella saattaa olla säilyneenä muinaismuistolain (295/1963) tarkoittamia rakenteita, huolimatta alueella aikaisemmin tehdyistä korjaus-, kunnostus- ja rakennustöihin liittyvistä maanmuokkauksista. Museoviraston lausunnossa edellytettiin alueella tehtävien salaoja- ja pihamuokkauskaivuiden tekemistä arkeologin valvonnassa. Senaatti-kiinteistöt tilasi valvonnan Mikroliitti Oy:ltä. Kaivutöitä valvoivat Johanna Rahtola (17, 23, 24.9. ja 3.10.2019), Johanna Roiha (26.9.2019), Juuso Koskinen (27.9.2019) ja Janne Soisalo (4. ja 7.10.2019). Työ tehtiin havainnoinnin kannalta hyvissä olosuhteissa.

Hankkeeseen liittyen alueella tehtiin kaivutöitä keväällä 2019, missä Alikartanon rakennuksen perustusten viereen kaivettiin arkeologin valvonnassa koekuopat rakenteiden tutkimusta varten. Samassa yhteydessä kaivettiin pysäköintialueen laitaan tulevan uuden pääopastetaulun perustuskuopat (Johanna Rahtola, Mikroliitti Oy). Valvonnassa kaivetuilla kohdilla ei todettu mitään viitteitä säilyneestä muinaisjäännöksestä. Alueen aikaisemmat tutkimukset ovat Ulrika Köngäksen vuonna 2008 tekemä koekaivaus Ylipyttingin eteläpäädyssä sekä Vesa-Pekka Hervan johdolla tehdyt kaivaukset jokilaaksossa, varsinaisen piha-alueen ulkopuolella vuosina 2010–2011.

Syksyllä 2019 valvonnassa kaivettavat alueet käsittivät päärakennuksen, eli Ylipyttingin koillispuoleisen piharakennuksen (kellorakennuksen) ympäristön, Alipytingin ympäristön, sekä sisäpihaa Ylipyttingin ja Alipytingin välillä. Alueen maa on nurmi- tai hiekkapintaista pihamaata. Rakennusten lähistöllä on suuria, vanhoja kuusia ja tammia. Puut kierrettiin, eikä niiden läheisyydessä muokattu tai kaivettu maata. Rakennusten ympärillä olevat pensasryhmät kaivettiin pois juurineen kunnostustöiden yhteydessä.

Kaivutyön edetessä ilmeni, että salaojarakentamista ja pihamuokkausta ei ollut kaikilta osin mahdollista toteuttaa suunnitelmien mukaisesti. Tämä johtui siitä, että alueella ei voitu kaivaa salaojasuunnitelmien edellyttämällä kohdilla vahingoittamatta suojeltavaksi määriteltyjä vanhoja puita tai vaarantamatta suoraan savelle perustettujen vanhojen rakennusten perustuksia. Alipytingin itä-koillispuoleen perustukset ovat jo osin liukuneet pois paikoiltaan. Osa suunnitelluista salaojista jätettiin lopulta kaivamatta. Salaojat kaivettiin Ylipyttingin lounaisseinustalle ja pohjoiskulmaan piharakennuksen ympärille, sekä sisäpihan poikki Ylipyttingistä Alipytingiin. Salaojakaivannot olivat syvyydeltään 30–100 cm, syvin kaivanto oli sisäpihan kohdalla 120 cm. Rakennusten ympäriltä ja niiden lähistöltä kuorittiin maata noin 20–40 cm syvyydeltä sadevesien ohjaamiseksi pois rakennusten seinustoilta, kohti sadevesikaivoja ja edelleen piha-alueen kaakkoispuolella virtaavaan jokeen. Muuttuneet suunnitelmat saatettiin Museoviraston tietoon ennen töiden aloittamista eikä Museovirastolla ollut suunnitelmista mitään huomautettavaa (Päivi Eronen/Museovirasto, sähköposti 23.9.2019).

Havainnot

Kartanon piha-aluetta on muokattu voimakkaasti muun muassa 1980-luvun kunnostustöiden yhteydessä. Tuolloin alueella on kuorittu maata pois, ja sinne on osittain laitettu saven päälle hiekalla ja mullalla peitetty suodatinkangas. Saven ja täyttökerroksien välissä ei ollut näkyvissä humuskerrosta, eli vanhaa maanpintaa. Ainoastaan päärakennuksen nurkilla esiintyi vanhalta vaikuttavaa, kerrostunutta maata. Alueella on pintamaiden vaihdon lisäksi tehty lämmitysjärjestelmään liittyviä kaivuja, salaojia, sekä sadevesikaivoja. Erityisesti Ylipyttingin ja Alipytingin ympäristö vaikutti moneen kertaan kaivetulta ja muokatulta.

Kartanon pitkän käyttöhistorian huomioiden todettiin kaivutöiden valvonnan yhteydessä niukasti löytöjä. Löydöt tulivat sekoittuneesta pintamullasta, paikoitellen suodatinkankaan päällisestä maasta. Löydöt olivat nykyaikaista jätettä, kuten rautanauloja ja pullokorkkeja, 1930–1950-luvun

posliinia sekä lasia ja fajanssia, jotka voivat olla myös 1900-lukua vanhempaa. Mitään sellaista löytöaineistoa ei todettu, mitä voitaisiin varmuudella pitää kartanovaihetta varhaisempana.

Alueella todettiin kaksi ajoittamatonta rakennetta. Rakenteet dokumentoitiin ja jätettiin kajoamattomina paikoilleen.

Otos piha-alueella tehdyistä löydöistä. Ylinnä paloja erityyppisistä ja -aikaisista lasisista astioista ja pulloista. Alhaalla vasemmalla Arabian astioiden palasia, oikealla paloja lasitetuista punasavikeramiikka-astioista.

A) TIILIRAKENNE (Keskikoordinaatit: N 6714219 E 405430)

Luoteispuolen ovelta, 7,3 m luoteeseen päin, tuli esille noin 10 cm paksun nurmimullan alta vanhanoloista tiilirakennetta. Rakenteessa oli kaksi toisiinsa kiinni ladottua tiiliriviä, jotka oli asetettu päärakennuksen seinän myötäisesti, eli noin lounais-koillinen-suuntaisesti. Tiilien väleissä ei ollut laastia, mutta yhden tiilen pinnassa oli laastia, mikä viittaa tiilien uusiokäyttöön. Vain yhdessä rakenteen yhteydessä olleessa tiilensirpaleessa oli todennäköisesti tulenpidon tai palon aiheuttamaa tummentumaa. Tiilien pintaa otettiin esille noin 80 x 30 cm matkalta, jotta havainto voitiin varmistaa rakenteeksi. Tämän jälkeen kohdan kaivaminen lopetettiin, ja tiilirakenteen pintaan laitettiin varoitusnauha sekä noin 5 cm hiekansekaista maata. Nurmimullan asentamisen jälkeen rakenteen pinta tulee jäämään hyvin lähelle maanpintaa. Muualta, luoteispuolen viistotun maan alta, ei tullut esille löytöjä tai muuta arkeologisiin jäännöksiin viittaavaa.

Vasemmalla tiilirakenne mitan alapuolella. Lapion tasalla on kuvassa poikittain aikaisemmin asennetun sadevesiputken kaivanto. Kuvattu kaakkoon päin. Oikealla tiilirakenne mitan vasemmalla puolella. Lapion tasalla on kuvassa viistosti aikaisemmin asennetun sadevesiputken kaivanto. Kuvattu itään päin.

Vasemmalla tiilirakenne mitan vasemmalla puolella. Kuvattu koilliseen päin. Oikealla tiilirakenne on peitetty ja merkitty huomionauhalla. Kuvattu kaakkoon päin.

B) VANHA SALAOJA (Keskikoordinaatit: N 6714209 E 405451)

Päärakennuksen koillispuolen ovelta, noin 2,6 m koilliseen päin, tuli ojan pohjalta esille kivirakenne. Rakenne vaikutti vanhalta salaojalta. Siinä oli särmikkäitä kiviä, noin 20 cm halkaisijaltaan, asetettuna pitkänomaiseen muotoon. Rakenne jatkui ojan kummassakin seinämässä. Kivet oli asetettu luontaiselta vaikuttavaan saveen. Niiden yhteydestä ei tullut esille mitään löytöjä, muutamaa tiilimurua lukuun ottamatta, jotka olivat myös saattaneet tippua kivien päälle ylemmistä, selvästi moderneista täyttökerroksista. Kivet jätettiin paikoilleen sellaisina, kuin ne näkyvät kuvissa. Niiden päälle ei laitettu varoitusnauhaa tai muita merkkejä.

Päärakennuksen koillispuolen ovelta, noin 2,6 m koilliseen päin löytynyt kivirakenne ojan pohjalla, mitan juurella. Kuvattu luoteeseen päin.

Vasemmalla päärakennuksen koillispuolen ovelta, noin 2,6 m koilliseen päin löytynyt kivirakenne ojan pohjalla, mitan juurella.

Tulos

Arkeologisessa valvonnassa kaivetuilla kohdilla todettiin Frugårdin kartanon piha-alueella kaksi rakennetta: tiililatamus (A) Ylipytingin pohjoispuolella sekä kivistä ladottu mahdollinen vanha sa-laoja (B) päärakennuksen koillispuolella. Rakenteiden yhteydessä ei todettu kulttuurikerrosta tai löytöjä, eikä niitä täten pystytty ajoittamaan. Alue on voimakkaasti muokattua ja kaivettua, sen suurin viimeaikainen pihamaiden muokkaus ja pintamaiden vaihto on tehty 1980-luvulla. Nyt tehtyjen havaintojen perusteella vanha humuskerros on tuolloin poistettu kattavasti, ja sitä esiintyi enää pienialaisina kohtina Ylipytingin nurkkien kohdilla. Valvonnan yhteydessä esiin tulleet löydöt olivat pääasiallisesti nuoremman historiallisen ajan löytöjä, kuten 1930–1950-luvun astianpaloja, nauvoja ja ikkunalasia, sekä muun muassa nykyaikaisia pullonkorkkeja. Joitakin mahdollisesti 1900-lukua vanhempia astialasinpalasia ja nauvoja löytyi samassa yhteydessä nuoremman historiallisen ajan aineiston kanssa.

8.11.2019

Johanna Rahtola,
Mikroliitti Oy

Lähteet

- Borigh. J.L. 1833. Karta öfver Frugård egendoms ågor I Mäntsälä Socken, Helsinge häräd. Nylands Län. Andra delen. (B30a:4/3-12)
- Alikartano 1600-luvulta 1960-luvulle. Rakennushistoriaselvitys osa 1/3. Livady Osakeyhtiö. Saatavilla verkossa: https://www.senaatti.fi/app/uploads/2019/01/2019_Livady_M%C3%A4nts%C3%A4l%C3%A4_Alikartano_1-3_RHS.pdf (luettu 23.5.2019)
- Herva, V-P. 2010. Mäntsälä Alikartano. Arkeologiset koekaivaukset kartanon purolaaksossa 13.- 17.7.2009. Oulun yliopisto, Arkeologian oppiaine.
- Herva, V-P. 2011. Mäntsälä Alikartano. Arkeologiset koekaivaukset kartanon purolaaksossa 26.-30.7.2010. Oulun yliopisto, Arkeologian oppiaine.
- Köngäs, U. 2008. Mäntsälä Alikartano. Koekaivaus Ylipytingin eteläpäädyssä 25.9.2008. Museovirasto.
- Pitäjänpöytä 1840-luku. 2044 10 Mäntsälä. Maanmittauslaitos.
- Peruskartta 2044 10 Halkia v. 1956, -74 ja 89. Maanmittauslaitos.
- Rahtola, Johanna 2019. Mäntsälä Frugård Alikartano arkeologinen valvonta 2019. Mikroliitti Oy.
- Senaatin kartta vuodelta 1886. Mäntsälä X 31. Maanmittauslaitos.

Kuvia

Ylipytingin ympäristö

Vasemmalla Ylipytingin lounaispuoli ennen kaivutöitä. Oikealla Ylipytingin kaakkoispuoli ennen kaivutöitä.

Vasemmalla päärakennuksen luoteispuolen kuorittua ja tasoitettua pihamaata. Oikealla pintamaiden poistoa ja muokkausta Ylipytingin kaakkoispäässä.

Pintamaat poistettu Ylipytingin lounaispuolella.

Vasemmalla päärakennuksen koillispuolen eteisen nurkalle idästä tuleva oja. Oikealla oja päärakennuksen koillispuolen eteisen luoteispuolella.

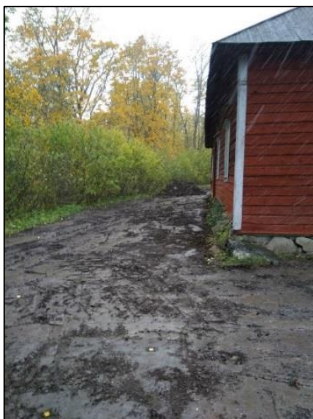

Vasemmalla salaojakaivanto päärakennuksen lounaisella seinällä. Kuvattu kaakkoon päin. Oikealla pihan pintamaata kuorittiin paikoitellen vain noin 20 cm paksuudelta.

Alipytinki

Alipytingin ympäristöä ennen kaivua. Vasemmalla rakennuksen julkisivu ja oikealla lounaispäätty.

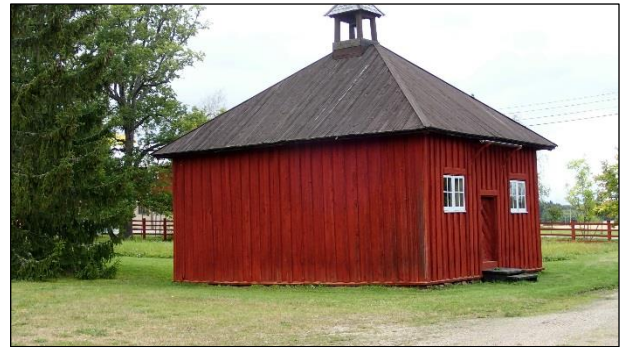
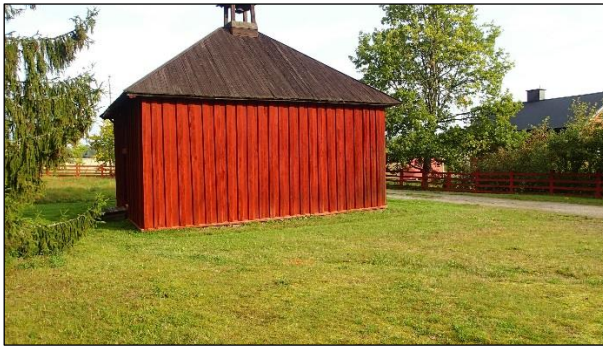

Vieressä vasemmalla Alipytingin koillispuolella kuorittua pihaa. Oikealla Alipytingiltä kohti joki-laaksoa kaivettu salaoja.

Ylävasemmalla Alipytingin kaakkoispuolen nurkan pintamaiden poistoa. Yläoikealla kuorittua pihamaata Alipytingin lounaispuolella. Alavasemmalla Alipytingin pohjoisnurkan kuorittua piha-alueita. Alaoikealla kuorittua pihamaata Alipytingin pääsisäänkäynnin länsipuolella, taustalla Ylipytinki.

Piharakennus, kellorakennus

Piharakennuksen itä- ja lounaispuoli ennen kaivua.

Vasemmalla pintamaata kaivettuna piharakennuksen länsikulmassa. Oikealla kuorittua ja muokattua maata piharakennuksen länsipuolella ja päärakennuksen pohjoispuolella.

Kellorakennuksen luoteis- ja koillisivustalle kaivettu salaoja.